

Ανδρομέδα: η μελαγχολική πριγκίπισσα τ' ουρανού

Ο ουρανός του φθινοπώρου

Στράτος Θεοδοσίου και Μάνος Δανέζης
Επίκουροι Καθηγητές Αστροφυσικής
Πανεπιστημίου Αθηνών
Τμήμα Φυσικής

Μεταξύ των αστερισμών του Πηγάσου και του Περσέα βρίσκονται τα αστέρια που αποτελούν τον *αστερισμό της Ανδρομέδας*.

Συνολικά ο αστερισμός αυτός περιλαμβάνει 88 αστέρια, από 2^ο μέχρι 6^ο μέγεθος, καθώς και τον θαυμάσιο σπειροειδή γαλαξία της Ανδρομέδας, που επίσημα ονομάζεται M31 (NGC 224) και βρίσκεται δίπλα από το άστρο ν του αστερισμού. Το εκπληκτικό αυτό νεφέλωμα είναι ο μοναδικός γαλαξίας ορατός με γυμνό μάτι από τη Γη.

Μυθολογία

Η Ανδρομέδα ήταν η κόρη του Κηφέα και της Κασσιόπης, την οποία θυσίασαν οι γονείς της στο Δράκοντα για να εξευμενίσουν τις Νύμφες Νηρηίδες, μετά την προσβολή που τους έκανε η Κασσιόπη να καυχηθεί ότι ήταν ωραιότερη από αυτές.

Όλα τα προηγούμενα αναφέρονται από την ποιήτρια Σαπφώ κατά τον έβδομο προ Χριστού αιώνα, ενώ οι τραγικοί ποιητές του 5^{ου} αιώνα π. Χ. αιώνα, Σοφοκλής και Ευριπίδης αναφέρονται στα δραματικά γεγονότα της ζωής της πριγκίπισσας.

Οι γονείς της Ανδρομέδας, την αλυσόδεσαν στα βράχια κοντά στη θάλασσα, για να την κατασπαράξει ο Δράκοντας. Εκεί την συνάντησε ο ήρωας Περσέας ο οποίος ιππεύοντας τον Πήγασο επέστρεφε από τη χώρα των Γοργόνων στη Σέριφο. Ο δρόμος που ακολουθούσε ο μυθικός ήρωας στο μακρινό ταξίδι του, ήταν ο Γαλαξίας μας.

Ο Περσέας, αφού εξολόθρευσε το Δράκοντα απολιθώνοντάς τον, έσωσε την Ανδρομέδα την οποία και ερωτεύθηκε. Στην συνέχεια ο Περσέας ζήτησε από τους γονείς της την άδεια να την παντρευτεί και να την πάρει μαζί του στην Σέριφο, πράγμα που εκείνοι δεν αρνήθηκαν στο σωτήρα της κόρης τους. Ο μόνος που αντιτάχθηκε σ' αυτό ήταν ο Φινέας, ο αδελφός του Κηφέα που ήθελε την Ανδρομέδα για γυναίκα του. Ο Φινέας λοιπόν με τους άνδρες του προσπάθησε να εμποδίσει την αναχώρηση του Περσέα και της Ανδρομέδας. Ο ήρωας, για να τους αποφύγει, τους έδειξε το κεφάλι της Μέδουσας και τους πετρωσε όλους. Τελικά ιππεύοντας το φτερωτό Πήγασο, οι δύο ερωτευμένοι πέταξαν ως τη Σέριφο.

Τελικά ο Περσέας έγινε βασιλιάς της Τίρυνθας. Στην Τίρυνθα μεγάλωσαν τα οκτώ παιδιά του Περσέα και της Ανδρομέδας: Ο *Ηλεκτρώων* (πατέρας της Αλκμήνης), ο *Αλκαίος* (πατέρας του Αμφιτρύωνα), ο *Σθένελος* (πατέρας του Ευρυσθέα), ο *Έλειος*, ο *Μήστορας*, ο Πέρσης και οι κόρες τους *Αυτόχθη* και *Γοργοφόνη* (μητέρα του *Τυνδάρεω* και του *Αφαρέα*).

Η Ανδρομέδα από τον *Caesar Germanicus* λεγόταν *Virgo Devota*, δηλαδή προσδεδεμένη Παρθένος και *Cepheis* (Κηφής, κόρη του Κηφέα). Σύμφωνα με ανώνυμο σχολιαστή ονομάζεται και *Persea* (Περσέα, γυναίκα του Περσέα). Στους ουράνιους χάρτες παριστάνεται αλυσοδεμένη, ως θυσία στο Δράκοντα. Για το λόγο

αυτό οι Άραβες αστρονόμοι, επηρεασμένοι από τις εικόνες αυτές, την ονόμασαν «*El Mará* ή *El Mousalσελά*», που σημαίνει αλυσοδεμένη γυναίκα.

Ο *Ali Aben Reduan (Haly)*, ο μεταφραστής στα λατινικά τα αραβικά σχόλια της Τετραβίβλου, ονομάζει τον αστερισμό *Asnade*. Το όνομα αυτό στον Βερολίνιο Κώδικα αναφέρεται ως *Ansnade*, με την προσθήκη «*et est mulier quae non habet vinum maritum*», δηλαδή «και είναι γυναίκα, η οποία δεν έχει ζωντανό σύζυγο». Ινδική παραφθορά του «*Ανδρομέδα*» αποτελεί το όνομα που της έδωσαν, «*Antamarda*».

Ο *Οβίδιος*, όπως και ο *Ηρόδοτος* θεωρεί την Ανδρομέδα μελαμψη αναφέροντας γι' αυτήν: «*patriae fusca colore suae*», δηλαδή «Με το μελανό χρώμα της πατρίδας της». Πολλές φορές οι Άραβες, επειδή το Κοράνι απαγορεύει την απεικόνιση των αστερισμών με ανθρώπινες μορφές, ονόμαζαν τον αστερισμό αυτό ως «θαλασσινό μόσχο ή φώκια». Την ονομασία αυτή μεταφέρει ο *Bayer*, ο οποίος κάποιες φορές ονομάζει τον αστερισμό «*Vitulus marinus catenatus*», δηλαδή «Αλυσοδεμένο θαλασσινό μόσχο».

Ο *Caesius* αναφέρει ότι ο αστερισμός της Ανδρομέδας παριστά την βιβλική *Abigail* των βιβλίων του *Σαμουήλ*, ενώ ο *Julius Schiller* το 1627 σχημάτισε από τα αστέρια αυτού του αστερισμού τον αστερισμό του «*Τάφου του Ιησού*».

Ο *Sayce* διατύπωσε την άποψη ότι ο μύθος της Ανδρομέδας εμφανίζεται το 2000 π.Χ. στο μεγάλο Βαβυλωνιακό Έπος της Δημιουργίας, ως ιστορία του *Bel Marduk* και του δράκοντα *Tiamat*.

Σύμφωνα με μαρτυρίες έγκυρων μελετητών της ιστορίας της Αστρονομίας, σε κάποια Φοινικική ουράνια σφαίρα την οποία είχαν υπ' όψη τους, για την οποία όμως δεν έχουμε καμιά άλλη αναφορά, η περιοχή του αστερισμού της Ανδρομέδας απεικονιζόταν σαν ένα «*μεγάλο αλώνι*» και τα' αστέρια του αστερισμού αποτελούσαν τους «*Σταχυολόγους*» μέσα στον *Σιτοβολώνα*.

Τ' αστέρια του αστερισμού

Όπως αναφέρθηκε ο αστερισμός της Ανδρομέδας περιλαμβάνει 88 αστέρια, από 2^ο μέχρι 6^ο μέγεθος. Μερικά από αυτά είχαν κινήσει το ενδιαφέρον από παλαιότερα και έτσι έχουμε διάφορες ονομασίες και αναφορές σ' αυτά. Στην συνέχεια αναφέρουμε μερικές από τις πλέον ενδιαφέρουσες καταγραφές.

α And: Το αστέρι αυτό ονομαζόταν από τους Άραβες και *Alpheratz* ή *Alpherat* και *Sirrah* από το Αραβικό *Al Surrat al Faras* που σημαίνει «Ομφαλός του Ίππου». Η ονομασία αυτή δόθηκε επειδή παλαιότερα ο αστέρας αυτός ανήκε στον αστερισμό του Πηγάσου. Ο Άρατος, για τον λόγο αυτό ονομάζει, τον αστέρα αυτόν «*ξυνό αστέρα*» δηλαδή «*κοινό και για τους δύο αστερισμούς*»

Κατά τους αστρολόγους, όσοι γεννιούνται κάτω από την επίδραση του αστεριού αυτού, η ζωή επιφυλάσσει τιμές και δόξα.

β And: Το αστέρι αυτό έχει χρώμα κίτρινο και ονομαζόταν και *Mirach* από το όνομα *Super Mirat* που αναφέρεται στους Αλφονσειανούς Πίνακες του 1521. Από το όνομα αυτό προέρχονται και οι παρεμφερείς ονομασίες *Mirac*, *Merach*, *Mirar*, *Mirath*, *Mirax* που του αποδίδονταν κατά καιρούς. Το όνομα *Mirat* μάλλον προέρχεται από την Αλμαγέστη του 1515 *super mizar*, που σημαίνει «*Ζώνη*».

Ο αστέρας β And, κατά τους αστρολόγους δίνει ευτυχία στον έγγαμο βίο εκείνων που γεννήθηκαν κάτω από την επίδρασή του.

γ And: Ο αστέρας αυτός αναφέρεται στους Αλφονσειανούς πίνακες και την Αλμαγέστη (1515) με το όνομα *Alamac*. Το όνομα αυτό προέρχεται από το *Al Anak al Ard*, που είναι το όνομα ενός μικρού αρπακτικού ζώου της Αραβίας

Ο Bayer αναφέρεται στον αστέρα αυτό με το όνομα *perperam* (αυθάδη) *Alhames*.

Είναι ενδιαφέρον ν' αναφερθεί ότι πολύ κοντά στον γ And βρίσκεται το ακτινοβόλο κέντρο της βροχής των διαπτόντων που ονομάζονται *Βιελίδες* (ή *ΑνδρομεδίτεςII*) που παρατηρούνται κατά τη διάρκεια του Νοεμβρίου. Όπως πιστεύουμε το σμήνος αυτό των μετεωριτών προέρχεται από την διάλυση του κομήτη *Biela* (1826 μ. Χ.).

Ο γαλαξίας της Ανδρομέδας

Πάνω από τον αστέρα β And και βορειοδυτικά του ν And βρίσκεται ο γαλαξίας της Ανδρομέδας (M31 ή NGC224), ο μόνος ορατός με γυμνό μάτι από το βόρειο ημισφαίριο. Ο πρώτος ο οποίος αναφέρει την ύπαρξή του ήταν ο Πέρσης αστρονόμος Al Sufi προ του 986 μ. Χ., αναφέροντας τον με το όνομα «μικρό νέφος». Όπως υπολογίζεται το πολύ ενδιαφέρον αυτό ουράνιο σώμα απέχει από την Γη περίπου δύο εκατομμύρια έτη φωτός.

Ο Αστερισμός του Κήτους

Νότια των Ιχθύων βρίσκεται ο εκτεταμένος αστερισμός του Κήτους, γνωστός από την αρχαιότητα. Είναι μεγάλος νότιος αστερισμός και περιλαμβάνει 110 άστρα, μέσα στα οποία ανήκει το άστρο όμικρον Κήτους, το πιο επιβλητικό από τα μεταβλητά άστρα. Ο Πτολεμαίος το αναφέρει ως «τον αστέρα τον επί της λοφίας του Κήτους», ενώ σήμερα είναι γνωστό με τη λατινική του ονομασία *Mίρα*, δηλαδή «ο θαυμάσιος του Κήτους». Τον αστερισμό του Κήτους μπορούμε να τον βρούμε στη βιβλιογραφία και με την ονομασία «Φάλαινα».

Μυθολογία

Το μυθολογικό κήτος, κατά μία εκδοχή, συνδέεται με το μύθο του *Λαομέδοντα*, βασιλιά της Τροίας, γιου του *Ιλου* και της *Ευρυδίκης*, πατέρα του *Πριάμου*, της *Ησιόνης* και άλλων παιδιών.

Σ' αυτόν κατέφυγαν οι θεοί Ποσειδώνας και Απόλλωνας, για να εκτίσουν μια ποινή που τους είχε επιβάλει ο Δίας.

Ο Ποσειδώνας ανέλαβε το κτίσιμο των τειχών της Τροίας και ο Απόλλωνας τη φύλαξη των κοπαδιών του βασιλιά, με το αζημίωτο φυσικά, μια και ο Λαομέδοντας τους έταξε πλούσια δώρα. Μόλις έληξε η τιμωρία τους, οι δύο θεοί παρουσιάστηκαν στο βασιλιά και ζήτησαν την αμοιβή που τους είχε τάξει. Εκείνος όχι μόνο δεν τους έδωσε τα δώρα που τους είχε υποσχεθεί αλλά προσπάθησε να τους πουλήσει σαν σκλάβους. Από το γεγονός αυτό ξεκίνησε το μίσος του Ποσειδώνα και του Απόλλωνα για τους Τρώες.

Οι θεοί, όπως ήταν φυσικό, οργίστηκαν και τον τιμώρησαν φοβερά. Ο Απόλλωνας εξαπέλυσε θανατηφόρο λοιμό στην Τροία και ο Ποσειδώνας έστειλε το φοβερό θαλάσσιο Κήτος, που άρπαζε από τους αγρούς τους εργαζόμενους Τρώες και έσπερνε τον τρόπο στην περιοχή.

Καταλαβαίνοντας το λάθος του ο Λαομέδοντας και θέλοντας να εξευμενίσει τους θεούς, έταξε την κόρη του Ησιόνη θυσία σ' αυτούς. Έδωσε λοιπόν την Ησιόνη στα βράχια της θαλάσσιας ακτής, για να κατασπαραχθεί από το Κήτος.

Ο Ηρακλής, όμως, με αντάλλαγμα τα περίφημα άλογα του Λαομεδοντα, έσωσε την Ησιόνη σκοτώνοντας το Κήτος. Πάλι όμως ο Λαομεδοντας, εφόσον ο κίνδυνος είχε περάσει, δεν κράτησε το λόγο του και αρνήθηκε να δώσει στον Ηρακλή τα άλογά του. Τα άλογα αυτά τα είχε χαρίσει ο Δίας στον παππού του, τον Τρώα, σαν αντάλλαγμα για την αρπαγή του Γανυμήδη. Ο Ηρακλής τότε, θυμωμένος πολύ, μάζεψε στρατό και εκστράτευσε εναντίον της Τροίας με τον Τελαμόνα και άλλους ήρωες. Τελικά κατάφερε να καταλάβει την Τροία, πήρε τα περίφημα άλογα και σκότωσε τον πονηρό Λαομεδοντα, αιχμαλωτίζοντας ακόμα τον Πρίαμο και την Ησιόνη, που τη χάρισε στον Τελαμόνα. Ο Τελαμόνας, μια που το ζήτησε η Ησιόνη, άφησε ελεύθερο τον Πρίαμο, τον κατοπινό τραγικό βασιλιά της Τροίας.

Σύμφωνα με μια άλλη εκδοχή, το Κήτος παριστάνει το θαλάσσιο τέρας που έστειλε ο Ποσειδώνας για να κατασπαράξει την Ανδρομέδα, και που τελικά απολιθώθηκε από τον Περσέα. Έγινε βέβαια και αυτό αστερισμός μαζί με τα άλλα σχετικά πρόσωπα του μύθου. Πάντως, φαίνεται παράδοξο το γεγονός ότι βρίσκεται τόσο μακριά από όλους τους άλλους αστερισμούς που σχετίζονται με το μύθο της βασιλικής οικογένειας της Αιθιοπίας.

Βιβλιογραφία

Σ. Θεοδοσίου, Μ. Δανέζης: «Τα άστρα και οι Μύθοι τους» Εκδόσεις Δίαυλος, Αθήνα 1991.

Σ. Πλακίδης: «Η Μυθολογία η ονοματολογία και τα αξιοπερίεργα των αστερισμών», Σύλλογος προς διάδοσιν ωφελίμων βιβλίων, Αθήνα 1992.